

Aanbieding Het nut van stedelijk waterbeheer; monitor gemeentelijke watertaken 2016

Hans Gaillard voorzitter Stichting RIONED

Apeldoorn, 3 november 2016

De Monitor gemeentelijke watertaken heeft de titel Het nut van stedelijk waterbeheer. Moet dat nut worden aangetoond? Het waarom van de riolering is immers duidelijk en bekend: we leven langer en gezonder, we houden droge voeten, beschermen het milieu en hebben het gemak van gedachteloos doorspoelen. Toch is het belangrijk om aan de samenleving te verantwoorden welke prestaties worden geleverd, wat het kost en wat er in de toekomst moet gebeuren. Daarvoor is de Monitor gemeentelijke watertaken die ik vandaag als voorzitter van Stichting RIONED presenteer. Het is goed te zien dat alle partners in het Bestuursakkoord Water hier vertegenwoordigd zijn. Ik heet u allen van harte welkom.

Laat ik om te beginnen de vanzelfsprekendheid van de riolering incasseren. Zo'n beetje iedereen in Nederland is aangesloten en de beschikbaarheid van het openbare riool is er het hele jaar op gemiddeld 27 seconden na. Dat is korter dan andere nutsvoorzieningen als gas, water en electriciteit. Helaas komt het wegspoelen van allerlei doekjes en ander vast afval nog veel te veel voor. Dit belemmert de werking van de riolering en zorgt voor onnodige overstortingen en extra kosten. Ook bewoners zelf bezorgen zich onnodige problemen als zij het eigen riool verstoppert.

Als gemeenten kunnen we in zijn algemeenheid tevreden zijn met de geleverde prestaties. Wij krijgen een uitstekend rapportcijfer van de inwoners, een 8.

Hoe de riolering precies werkt is voor veel mensen weinig bekend. Het ondergrondse stelsel laten ze graag aan de deskundigen. Belangrijk is dat veel Nederlanders weten dat de riolering belangrijk is voor onze gezondheid en droge voeten.

Gezondheid blijft een aandachtspunt. Er zijn beperkt hogere gezondheidsrisico's bij water op straat en zwemevenementen voor goede doelen in buitenwater.

Klimaatverandering

Gemeenten merken al jaren de toename van de hevige buien als gevolg van klimaatverandering aan den lijve, zo blijkt ook uit de monitor.

Gemeenten nemen ook massaal maatregelen. In 2015 investeerden de gemeenten 225 miljoen euro in maatregelen die helemaal of gedeeltelijk gericht zijn op het tegengaan van regenwaterproblemen. Een stijging van 25 miljoen ten opzichte van 2014 toen 200 miljoen werd geïnvesteerd. De aanpak richt zich vooral op het tegengaan van schade. Schade is dat water in woningen en andere gebouwen loopt, doorgaande wegen geblokkeerd raken of putdeksels opdrijven en water uit het riool op de weg stroomt.

Het is belangrijk om schade te onderscheiden van de hinder als er alleen water op de straat staat. De straat, het groen en tuinen zijn handige en beschikbare plekken om bij extreme buien het water even

vast te houden. Het water staat als het ware in de file om te worden afgevoerd. Dat is doelmatig. Net als bij andere infrastructuur moet je bij de riolering een afweging maken tussen vergroten van de transportcapaciteit en het sturen van het aanbod.

De inspanningen zullen de komende jaren op dit peil moeten blijven. Het opvangen van de gevolgen van hevige buien is evenwel niet alleen een zaak van de gemeenten. We hebben daar allemaal een verantwoordelijkheid in.

Gebouweigenaren moeten hun huizen, winkels en bedrijfspanden beschermen tegen water met drempels, een tuin hebben die lager ligt dan het huis en de bouwkundige voorzieningen treffen die, hoewel wettelijk verplicht, regelmatig ontbreken.

De waterschappen moeten zorgen voor afvoer en berging in het buitengebied. Belangrijk is ook dat het buitenwater niet zo hoog staat dat het via overstorten de riolering in loopt. Dan gaat het water precies de verkeerde kant op!

De verzekeraars hebben veel gegevens over opgetreden schade. Op verschillende plaatsen in het land worden deze cijfers al gedeeld. Stichting RIONED pleit voor meer en structurele samenwerking tussen verzekeraars en gemeenten zodat gezamenlijk inzicht leidt tot minder schade.

Een laatste opmerking over de aanpak van hoosbuien is een kampeerdswijsheid: zet je tent niet op het laagste plekje, maar hoog en dus droog. Eigenlijk heel eenvoudig, maar we passen het te weinig toe bij gebouwen. Echt, veel water kun je zonder schade bergen als je laagtes maakt in de tuinen, parken en pleinen. De stedelijk waterbeheerders lopen er tegenaan dat bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaatrobuuste bouwpeilen onvoldoende kunnen worden afgedwongen. Goed ophogen is de beste preventie tegen waterschade.

En we zullen hogere drempels moeten maken, waar we de afgelopen decennia juist drempels geslecht hebben om gebouwen toegankelijk te maken voor mensen met een beperking. Er is dus ruimte voor creativiteit en innovatie.

Op peil houden

Het is een hardnekkig misverstand dat onze riolering er slecht bij ligt. Uit de Monitor blijkt dat de gerealiseerde en de technisch noodzakelijke vernieuwing ongeveer gelijk opgaan. In 2014 werd bijna duizend kilometer riolering vernieuwd, dat is 1 procent van het totaal. Voor dit moment is dat voldoende.

Een ander misverstand is dat er een vervangingspiek aan komt. Ja, het aantal kilometers vernieuwde riolering zal in de toekomst iets moeten toenemen. Dat zal heel geleidelijk gebeuren naar gelang de op basis van inspecties geconstateerde noodzaak. De gemiddelde leeftijd van de riolering is 31 jaar en stijgt, staat in de Monitor. De technische levensduur varieert sterk van enkele tientallen jaren voor riolering in slappe bodems tot meer dan 100 jaar bij stevige zandgronden zonder zwaar verkeer. Door gericht repareren en steeds beter risicogestuurd assetmanagement blijkt al dat riolen langer meegaan dan verwacht. Vervanging kan overigens om andere redenen eerder aan de orde zijn, zoals bestrijden van wateroverlast, wegvernieuwing en stedelijke herstructurering.

De beschikbaarheid van voldoende en bekwame technische medewerkers is een probleem. Dit speelt in de hele samenleving en in vele bedrijfstakken. De overheid heeft een belangrijke taak om de

instroom in het technisch onderwijs te bevorderen. Stichting RIONED zet zich binnen haar vermogen in voor bevordering van nieuw vakmanschap. Bijvoorbeeld met de Branchestandaard gemeentelijke watertaken waarmee gemeenten kunnen nagaan of ze genoeg vakmensen met de juiste competenties in huis hebben of daarover op andere wijze beschikken.

Innovatie

Wat is er aan vernieuwing en verbetering te verwachten? Spectaculaire innovaties op gebied van buizen en pompen lijkt er niet zo in te zitten. Hier worden robuuste en bewezen technieken toegepast die met kleine stapjes efficiënter worden. Op de rioolwaterzuiveringen maken de waterschappen stevige stappen naar minder energieverbruik en terugwinning van grondstoffen. Ten aanzien van de riolering verwacht Stichting RIONED doelmatigheidswinst door beter meten en monitoren en breder gegevensgebruik.

Ik noem een paar kansen. Bij werkzaamheden aan kabels en leidingen, waaronder de riolering, treedt nog te vaak graafschade op. Er wordt hard gewerkt aan betere apparatuur om de ligging van de leidingen nauwkeuriger en in het werk te bepalen.

Tweede voorbeeld is toenemend gebruik van gegevens. Er kan steeds meer en beter gemeten worden. Dat geldt ook voor de software om de gegevens te verwerken tot informatie waarmee beter beslissingen kunnen worden genomen zowel in het operationeel beheer als bij investeringen.

Onbelemmerd uitwisselen van gegevens is een derde innovatie. Door standaardisatie, uitwisselingsprotocollen en - op termijn - gemeenschappelijke dataopslag is vooruitgang te boeken. Nu starten projecten vaak nog met het opnieuw inwinnen van gegevens, lastige conversies en kwaliteitsverbeteringen van gegevens.

Geld

De riolering is een kostbaar gemeenschappelijk bezit. Op vervangingsbasis is de waarde 87 miljard euro. De gemeenten gaven er in 2015 1,56 miljard aan uit. De investeringen bedroegen 650 miljoen. De kosten worden voor 99% betaald uit de rioolheffing. Per inwoner zijn de kosten gemiddeld 92 euro per jaar. Zo hoog is de rioolheffing overigens niet, want ook bedrijven betalen mee.

In het Bestuursakkoord Water van 2011 hebben gemeenten waterschappen en drinkwaterbedrijven afspraken gemaakt over besparingen. Uit de monitor blijkt dat de gemeenten in 2015 189 miljoen van de voor 2020 afgesproken besparing van 210 miljoen hebben gerealiseerd. De verwachting is dat de resterende doelstelling wordt gehaald.

Het is belangrijk om ons te realiseren dat stijging van de rioolheffing onvermijdelijk is, alleen al om de reden dat de aanleg van de meeste riolen is betaald uit de grondopbrengst. De vervanging van deze riolen komt echter ten laste van de rioolheffing.

Bestuursakkoord

Het lopende Bestuursakkoord Water heeft – naast besparingen - geleid tot structurele samenwerking in het hele land van gemeenten, waterschappen en vaak ook drinkwaterbedrijven. Dat is een goede basis voor de toekomst waarin grote opgaven liggen, zoals het tegengaan wateroverlast in zowel

stedelijk als landelijk gebied en het beperken van verontreinigingen door allerlei zogenaamde nieuwe stoffen, medicijnresten en plasticdeeltjes. Gezamenlijk moet bekeken worden welke maatregelen in riolering, zuivering en watersysteem doeltreffend zijn en hoe de investeringen kunnen worden gerealiseerd tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten.

De koepels - en u als vertegenwoordigers daarvan - hebben de ambitie komend jaar nieuwe bestuurlijke afspraken te maken.

Ik geef een paar aanzetten:

1. Omgaan met regenwater: De gemeenten zorgen in bebouwd gebied voor het afvoeren van het regenwater. Het wettelijke uitgangspunt, dat elke perceeleigenaar het regenwater op eigen terrein moet verwerken, wordt te weinig gehanteerd en wordt door de inwoners niet als zodanig beleefd. Willen we werkelijk toe naar verwerking van het regenwater op eigen terrein waar het kan en geheel of grotendeels betaald door de perceeleigenaar? Dan is een stevig ondersteuningsprogramma nodig met onder meer onderzoek naar geschikte situaties en maatregelen, draagvlakbevordering en financieringsarrangementen.
2. Gegevens zijn de nieuwe grondstof. Bevorder standaardisatie voor onbelemmerde uitwisseling en maak de weg vrij voor centrale dataontsluiting. Neem als uitgangspunt: "Eenmalige opslag, meervoudig datagebruik". De uitwerking is technisch, maar zonder bestuurlijk initiatief en steun komt deze ontwikkeling niet snel genoeg tot stand. Data-uitwisseling grijpt namelijk in op zeggenschap en op de eigen organisatie. Vergt investeringen in geld, maar vooral ook in menskracht, voordat de winst wordt geboekt. Stichting RIONED is al begonnen met een verkenning en een business case staat voor 2017 op de rol. Hierbij zal uitdrukkelijk ook gekeken worden naar de raakvlakken met de data-ontwikkelingen bij water, wegen, geo-informatie en basisregistraties. De governance en financiering zijn een grote inspanning die de reikwijdte en de doelstelling van Stichting RIONED te buiten gaat en bij uitstek een opgave is voor de gezamenlijke overheden.
3. Ik zei al eerder: Bouwpeilen moeten gemakkelijk kunnen worden vastgelegd, bepaald en geborgd. Nationale regelgeving moet hierin op concrete wijze voorzien.
4. De deelname aan de Monitor is met 281 van de 390 gemeenten veel lager dan bij de benchmarks van 2010 en 2013 waar de deelname vrijwel 100% was. De uitvraag van de Monitor was er een uit velen en de beschikbare ambtelijke capaciteit is door de bezuinigingen afgenomen. Laat ik duidelijk zijn: we moeten oog hebben voor de effectiviteit van monitoren, het nut, zeker ook voor degene, die de inspanning levert om de informatie te verzamelen

Overhandiging

Ik dank iedereen die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van de Monitor gemeentelijke watertaken. In de eerste plaats de gemeenten die gegevens hebben aangeleverd. Ook dank aan de uitvoerders, aan de projectmanager Oscar Kunst van Stichting RIONED en aan de vormgevers.

Samen zijn zij erin geslaagd om de informatie in woord en beeld goed over te brengen.

Met genoegen geef ik u een exemplaar van Het nut van stedelijk waterbeheer, de Monitor gemeentelijke watertaken 2016.